

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/201009,Anna-Marcinkiewicz-Kaczmarczyk-Szkoly-Mlodszych-Ochotniczek-1942-1948.html>
20.05.2024, 05:21

Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk: Szkoły Młodszych Ochotniczek (1942-1948)

Jednym z najważniejszych celów generała Władysława Andersa było ocalenie polskiej armii i ludności cywilnej, w tym tysiące dzieci, sierot i półsierot, które straciły bliskich w sowieckiej Rosji.

W sierpniu 1942 r. w obozie „Barbara” w Palestynie powstała Junacka Szkoła Kadetów. Fot. AIPN

W trakcie organizowania Polskich Sił Zbrojnych w ZSRS, wśród przybywającej masowo ludności cywilnej były też kobiety, dzieci i młodzież, które nie mogły jeszcze podjąć służby w wojsku. Warunki w ośrodkach organizującego się wojska były bardzo trudne, brakowało umundurowania, obuwia, a przede wszystkim żywności. Kłopoty z zaopatrzeniem, uzależnionym od pomocy sowieckiej, nasilały się wraz z rozwojem liczebnym Armii oraz ilością napływających do miejsc rekrutacji Polaków, zwolnionych z obozów pracy i więzień. Oddziały wojskowe przejęły opiekę nad cywilami, dla młodzieży w wieku od czternastu do osiemnastu lat utworzono szkoły junackie.

Generał Władysław Anders już 12 września 1941 r. wydał rozkaz o sformowaniu Szkół Junaków, a 12 kwietnia 1942 r. założono Szkołę Junaczek w Karkin-Batasz w Uzbekistanie (zaciąg kobiet do wojska był dobrowolny, wiele wstąpiło do Pomocniczej Służby Kobiet). Oficjalnie Szkoła Junaczek została zatwierdzona rozkazem Dowódcy PSZ w ZSRS w Jangi-

Julu 20 maja 1942 r.

Pierwsze cztery uczennice przybyły do Karkin-Batasz w marcu 1942 r., ale pod koniec kwietnia stan liczebny szkoły wynosił już 30 uczennic, a w maju 755. Od początku Szkoła Junaczek pozostawała pod opieką Pomocniczej Służby Kobiet – dużą część kadry nauczycielskiej stanowiły ochotniczki PSK. Powołanie szkół żeńskich pod opieką wojska wynikało ze specyficznych okoliczności w jakich znaleźli się Polacy w ZSRS i było zupełnie nowym zjawiskiem w polskiej armii. Dowództwo PSZ w ZSRS wychodziło z założenia, że dzięki powołaniu tych struktur przynajmniej część polskiej młodzieży wywiezionej z Kresów Wschodnich do ZSRS zostanie ocalona. Z czasem uczniowie szkół junaków i junaczek zasilali szeregi PSZ na Zachodzie.

Rozkaz organizacyjny dla Szkoły Junaczek, który został wydany w maju 1942 r. w Jangi-Julu obejmował cztery punkty. Dotyczyły podziału junaczek, etatów szkoły, programu i metod wychowawczych oraz zaopatrzenia. W punkcie pierwszym ustalano następujący

„podział dziewcząt przebywających przy poszczególnych garnizonach wojskowych: Na Szkołę Junaczek obejmującą dziewczęta od rocznika 1928 do lat 18-tu włącznie – z siedzibą przy Ośrodku Organizacyjnym Armii w Guzarze. Na szkołę obejmującą dziewczęta niżej rocznika 1928 najwyżej do lat 8-miu – z siedzibą we Wriewskoje”.

Szkoła w Guzarze mogła przyjąć pięćset dziewcząt. Na początku brakowało kadry nauczycielskiej i dlatego zarządzono, że:

„aż do definitywnego ustalenia się szkoły Dowódca OOA ze składu Ośrodka PSK powoła tymczasowo odpowiednie siły nauczycielskie do opieki nad dziewczętami i nad organizacją szkoły”.

W czerwcu 1942 r. do szkół zgłaszało się coraz więcej dzieci i młodzieży. 2 czerwca stan liczebny szkoły junaczek wynosił już 849, a w kolejnych dniach przybywały stale nowe uczennice. W tej sytuacji konieczna była ponowna reorganizacja placówek. Kolejny rozkaz Dowództwa PSZ w ZSRS zawierający wytyczne organizacyjne dotyczące Szkół Junaków i Junaczek został wydany 8 czerwca 1942 r. Na jego podstawie powołano do życia Referat ds. Młodzieżowych przy Biurze Propagandy i Oświaty Dowództwa PSZ w ZSRS. Do zadań referatu należało: wychowanie i kształcenie młodzieży przy armii, a:

„w szczególności sprawy organizacji i programów szkół, przyjmowanie uczniów i nauczycieli”.

Sprawy związane z zaopatrzeniem materialnym placówek edukacyjnych należało uzgadniać z szefami określonych służb i Opieką Społeczną, sprawy personalne – z

Oddziałem V i inspektorką PSK, a sprawy wyszkolenia wojskowego – z Oddziałem III.

Zgodnie z wytycznymi rozkazu, jednostka dla chłopców i dziewcząt w wieku od ośmiu do trzynastu lat w miejscowości Wriewskoje została nazwana „Szkołą Powszechną Koedukacyjną przy Armii Polskiej w ZSRR” i przydzielono jej etat czterystu uczniów. Druga, dla dziewcząt w wieku od ośmiu do trzynastu lat, otrzymała nazwę „Szkoła Junaczek przy Armii Polskiej w ZSRR w Guzarze”.

Na kierownika ds. młodzieży wyznaczono mjr. lek. rez. Jerzego Aleksandrowicza, na kierownika Szkoły Powszechnej Koedukacyjnej we Wriewskim – Władysława Piotrowicza, a na kierownika Szkoły Junaczek w Guzarze – Teodorę Sychowską. Zastępcą kierownika w pierwszej z wymienionych szkół została Maria Badianowa.

Pod koniec czerwca 1942 r. 53 uczennice ze Szkoły Junaczek w Guzarze, które nie miały jeszcze czternastu lat, zostały przeniesione do Szkoły Powszechnej Koedukacyjnej we Wriewskim. Na początku lipca placówka została podzielona na dwie grupy – jedna (275 uczennic, w tym 144 w szpitalu) stacjonowała w Guzarze, a druga (373 uczennice) w Kitabie.

Z nieludzkiej ziemi

W lipcu 1942 r. Dowództwo PSZ w ZSRS wydało wytyczne do przygotowania drugiej ewakuacji części Armii Polskiej na Środkowy Wschód, w których zaznaczono, że wraz z wojskiem zostaną przerzucone

„istniejące przy jednostkach szkoły junaków i junaczek oraz sierociniec”.

13 sierpnia 1942 r. opuściło ZSRS 827 dziewcząt uczęszczających do Szkół Junaczek przy Dowództwie PSZ. Młodzież uczęszczająca do polskich placówek edukacyjnych przybyła do Iranu pod koniec sierpnia 1942 r., z drugą ewakuacją. Dowództwo PSZ w Iranie i ZSRS 5 września wydało zarządzenie dotyczące dalszego funkcjonowania szkół. Zdecydowano wówczas, że młodzi:

„w wieku od ukończonych 16 lat i starsi, którzy w ciągu około 1 roku będą mogli zasilić szeregi armii i PSK pozostają przy armii jako oddzielne szkoły junaków. W szkołach tych będą zgrupowani wszyscy [...] którzy znajdowali się w poszczególnych garnizonach na terenie ZSRS, a obecnie znajdują się w Pahlawi, względnie wyjechali stamtąd z poszczególnymi jednostkami do ich rejonu koncentracji”.

W celu kontynuacji kształcenia tej młodzieży, dla junaczek miały zostać utworzone jedno gimnazjum i jedna szkoła powszechna.

Obydwie podlegały bezpośrednio Dowództwu PSZ – Referatowi ds. Młodzieży jako samodzielne jednostki organizacyjne. Wszystkie dziewczęta w wieku ponad szesnaście lat miały być zgrupowane przy Ośrodku Zapasowym Kobiet w Pahlawi. Dzieci, które uczęszczały dotychczas do szkoły powszechnej koedukacyjnej we Wriewskim oraz junacy i junaczki, którzy nie mieli ukończonych szesnastu lat, zostali skierowani do Obozów Cywilnych w Teheranie, a stamtąd planowano ich ewakuować do Afryki. Po ewakuacji placówkę zmieniono na Szkołę Junaczek PSK.

Do Pahlawi 28 sierpnia 1942 r. przybyło z Guzaru 388 dziewcząt, a na początku września dołączyło kolejne 350 – z Kitabu oraz 203 – z Wriewskiego. 6 września 1942 r. stan liczebny szkoły wynosił 929 uczennic. Pod koniec września 1942 r. trafiły do Teheranu, gdzie ich liczba zmniejszyła się do 869. Pod koniec października starsze dziewczęta (262) przydzielono do Szkoły Junaczek PSK, gdzie były one przygotowywane do służby wojskowej, zaś młodsze zostały odesłane pod opiekę Delegaturze Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)